

Győri Péter:

A Mátyás téri városi házak

1980.

Ujpesten, a Mátyás tér északi részén /a Pöltenberg, Nádor, Türr István és Attila utcák által határolt telken/ állnak az un. városi házak, melyek mind méretükkel, mind építészeti jellegükkel kiválnak környezetükből.

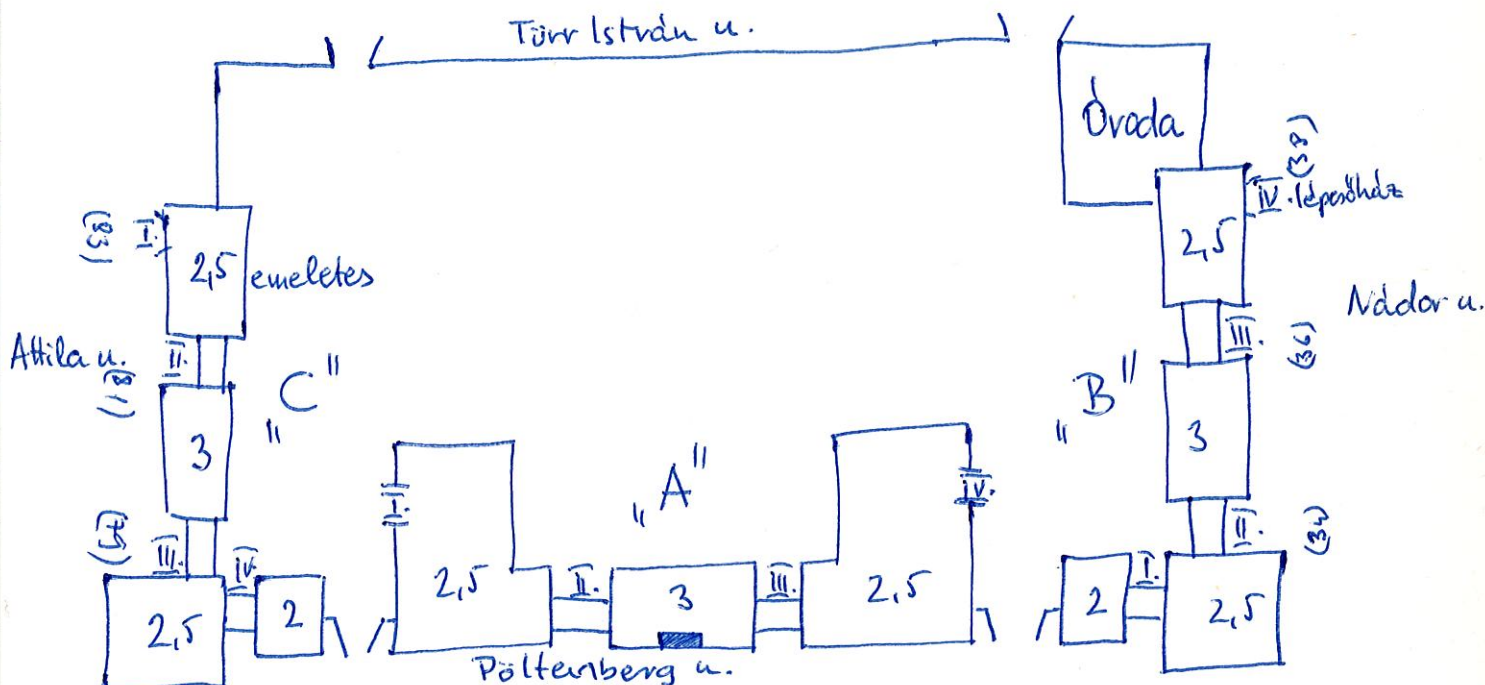
Ha a Nádor utcán indulunk el, akkor busszal pár perc alatt beérünk Ujpest központjába, az Állami Áruházhoz. Ellenkező irányban, a városi házaktól északra, a Türr István utcán tul egészen a Főti utig régi és új kertes családi házak sora húzódik. Az Attila utcai oldalon egy kis református kápolna áll, mögötte a Városi Kórház, mely egészen a Baross utcáig nyulik ki. Itt a Dózsa stadion, innen a második utca az Irányi Dániel utca, ahol szintén Ujpest városa által épített városi házak állnak. Ha tovább folytatnánk utunkat, akkor hamarosan a külső Váci uti gyárhoz érkeznenék. Ha a Nádor utca felé indulunk el a Pöltenberg, vagy Türr István utcán, akkor - egy-két családi házas, egyemeletes házas utcát érintve - a Papp József térre jutunk, ahol a Magyar Pamutipar régi munkáskolóniája, a Pamutház található.

A Mátyás tér, s rajta a városi házak szinte Ujpest földrajzi középpontjában helyezkedik el. Azonos távolságra vannak innen az ujbpesti tanyák és a centrum, Rákospalota és a külső Váci ut. A környék gyárai, üzemei - melyek akár gyalogosan is elérhetők - régen is és ma is nagy mértékben meghatározták az itt lakók munkahely-választását.

Az épületegyüttes leírása

A Mátyás téri városi házak 1979-ben szürkéről cőtromsárgára és narancssárgára átfestett épületei U alakban helyezkednek el az Attila, Pöltenberg, Nádor utca mentén; a Türr István utcai részen egy hosszú dróthálós kerítés húzódik, két vaskapuvall, melyeken keresztül az épületek által körülvett parkba, kertbe juthatunk be. A két kapuvall szemben /a Pöltenberg utcán/ másik két kapu található, melyek elválasztják a városi házak középső épületcsoportját a két szélsőtől. A középső épületcsoport közepén egy

háromemeletes épületrész áll, tetején Ujpest városa címerével. E
Erre nézve az egész épületegyüttes szimmetrikus. Körülbelül így:

Egy-egy épületcsoporton belül az egyes épületrészeket lépcsőházak kötik össze - ezekbe az utcáról és az udvarról is bejuthatunk. A lépcsőházakból félemeletenként két-két lakás nyílik oly módon, hogy minden lépcsőházra egy-egy félépület lakásai nyílnak. /Például a Nádor utca 34. szám alatti II. lépcsőház részben a háromemeletes ház felét, részben a 2,5 emeletes ház felét fogja össze./

A Mátyás téri városi házakban összesen 154 lakás van, ebből 20 kétszobás, kb. 10 egyhelyiséges szuterén, a többi 124 lakás szoba-konyha. A szoba-konyha lakásokban van előszoba, innen nyílik külön a konyha, a WC és a szoba. A konyhákat kiegészíti mindenhol egy 1 x 2 méteres alköv, vagy ebédlősarok jellegű rész, melyet a lakók többsége fürdőszobává, fürdőfülkévé alakított át. A szobák parkettázak, az első emelettől mindegyik az utcára vagy a belső kertre néző kis erkéllyel egészül ki. A lakások világosak, általában jó állapotban vannak, gázkonvektorral fűszereltek, alapterületük 36-38 m². A kétszobás lakások ugyan-

ilyenek, csak a szobából még egy, kisebb /2,5 x 3,5 m-es/ szoba is nyílik, teljes alapterületük 48-52 m². Mindegyik a Mátyás térre néz, közülük lo a középső, "A" épületben található.

A Mátyás téri városi házak keletkezése

Ha csak annyit mondanánk, hogy a Mátyás téri városi házakat 1927-ben építtette Ujpest városa, akkor se az épület-együttes hajdan volt és jelenlegi státuszát, se ennek változását, se belső életét nem érthetnénk meg. Ezért egész röviden meg kell ismerkednünk azzal a szűkebb-tágabb társadalmi, politikai környezettel, amely a városi házak létrejöttét körülvette.

Ujpest ebben az időben Budapest után az ország második legnagyobb városa volt. A népesség száma 1920-ban 56 489 fő, ez 1930-ig nagyon gyors ütemben, minegy 20%-kal /11 000 fővel/ növekedett. A népesség számbeli gyarapodása jórészt bevándorlásból adódott. A letelepedők részben ipari munkások voltak, akiket a gyorsan fejlődő ujbpesti ipar nyújtotta munkalehetőségek csábítottak ide a környező településekről és Budapestről. Másik részük Budapestről, vagy a trianoni békekötés után elcsatolt területekről ideköltöző tisztviselő, kisiparos, kiskereskedő volt, akiket szintén az itteni kedvezőnek tűnő munkalehetőségek, a fővárosnál valamivel olcsóbb megélhetési viszonyok és a főváros környékén való letelepedéshez nyújtott központi kedvezmények, hitelek vonzottak ide.

Ugy tűnik, hogy Ujpest egész fejlődésében, társadalmi, politikai életében van valami speciális, a magyar városok fejlődésétől eltérő jelleg. Ennek csak a felületét jelzik azok a statisztikai adatok, hogy pl. amíg 1930-ban az ipari, kereskedelmi, üzemi munkából élők aránya Budapesten 61,6 %-ot tett ki, ugyanezek aránya Ujpesten 79,8 % volt. De már a századfordulón az iparban dolgozott a lakosság 55 %-a, annyi amennyi Budapesten csak 1920-ban. Ujpest egy erős ipari munkásság és egy szintén nagyon erős

ipari, kereskedelmi középréteg otthona volt. Ennek a középrétegnek a gerince az itt élő 11 000 zsidó, akik a lakosság 20 %-át alkották.

Ujpest két világháború közötti politikai életét és ezzel együtt várospolitikáját nagymértékben meghatározta a komoly szervezett munkásbázissal rendelkező Szociáldemokrata Párt /a szakmai szakszervezetekkel együtt/, és az SzDP-t is magába foglaló, de a zömében zsidó kis-, középpolgárságot képviselő liberális-demokrata blokk. 1922-ben, amikor Ujpest visszanyerte a Tanácsköztársaság után felfüggesztett autonómiáját, a képviselőtestületi választáson 55 képviselő került ki a liberális-demokrata blokk soraiból /ebből 13 SzDP/, s így meghatározó erővé vált a 100 tagú városi képviselő-testületben. A 100 fős választott képviselő-testület megosztotta a város vezetését a szintén 100 tagú virilisták testületével - a virilizmus, vagyis a legnagyobb adófizető-képességen alapuló közigazgatási funkció Budapesten már az I. vh. óta megszűnt -, de így is a 200 városatyából 136-an a liberális-demokrata blokk képviselői voltak.

Az 1929-es helyi választásoknál is az akkor 60 fős képviselő-testületben 38 helyet a liberális-demokrata blokk szerzett meg /ebből SzDP 18 fő/, és még az 1936-os képviselőtestületi választásokkor sem sikerült a liberális "baloldalt" háttérbe szorítani, sőt a választott 60 képviselő közül ~~akkor~~ 52 fő volt - az akkori viszonyok között - "baloldalinak" tekinthető, a 60 virilistából pedig 30 fő.

A szociáldemokrata, liberális-demokrata képviselők a jobboldali - a 30-as évektől Endre László alispán és emberei befolyása alatt álló - megyei vezetés ellenében megpróbálták a mögöttük álló lakosság érdekeit képviselni, igényeiket kiegyensúlyozottan kielégíteni. Szerteágazó várospolitikai, szociálpolitikai tevékenységük része volt az ún. városi házak építtetése, létrehozása.

Ujpest 1925-ben a város adójövedelmeinek terhére 3,5 millió arany korona kölcsönt vett fel a New York-i Speyer Bank-háztól. Részből ez a kölcsön jelentette a pénzügyi fedezetét olyan várospolitikai szempontból fontosnak ítélt munkáknak, mint egyes utak csatornázása, kikövezése, szülőotthon, járványkórház, szakiskolák és kislakások építése. A város tulajdonában lévő bérházak épültek

1923-ban a Gorove utca 2-ben	- 3 földszintes épület, 22 egyszobás lakással;
1925-ben az Irányi D. utca 3-ban	- 6 egyemeletes épület, 96 egyszobás lakással;
1926-ban a Baross utca 77-ben	- 2 földszintes épület, 52 egyszobás lakással;
1927-ben a Mátyás téren	- 3 kétemeletes épület, 130 egyszobás, 24 kétszobás lakással.

Az így épült, összesen 324 lakás az 1920 és 1930 között Ujpesten épült lakások 10 %-át jelentette.

A Mátyás téri városi házak telkét már 1910-ben megvette a város - egy gróf Károlyi által kezdeményezett parcellázás során -, a telket az építést megelőző időszakban közművesítették, a szükséges utakat megépítették. Az épületek mind méretüket, mind felszereltségüket, korszerűségüket tekintve kiemelkedtek az akkori újpesti épületek közül. Ujpesten a földszintes házak építése a jellemző, a lakóházak 95 %-a ilyen volt, egyemeletes 4,5 %-uk és kétemeletes csupán 0,5 %-uk /15 db/. Az épületek 79,1 %-a ugyan el volt látva vízzel, de ezek 78,3 %-ában nem volt a lakásba bevezetve a víz, azért ki kellett menni a telken lévő kúthoz. Vízübilitéses WC-vel a lakások 53 %-a volt felszerelve, míg a Mátyás téri városi házakban minden lakásba be volt vezetve a víz, és volt bent WC.

A városi házak építésének kettős szociálpolitikai indokai voltak. Egyrészt megpróbálták ezzel enyhíteni a jelentkező tényleges lakáshiányt, másrészt az új lakások létrehozásával, és

bérük szabályozásával megpróbálták lenyomni a lakáspiacon gyorsan felfelé mozgó lakbéreket, s ezzel az addig a magas lakbér~~ek~~ miatt üresen álló lakásokat is bevonni a lakáspiacba. Természetesen ahhoz, hogy ezek a próbálkozások valóban eredményre vezessenek, sokkal nagyobb arányú városi lakásépítési tevékenységre lett volna szükség, amire viszont nem volt fedezet.

Kik kaptak a Mátyás téri városi házakban lakást?

Ujpest városa a 20-as években nem rendelkezett nagyobb számú szükséglakás, vagy valamiféle kislakás felett, a már említett 324 db városi házi lakáson kívül. Ezért kidolgozott lakásigénylési rendszer se alakult ki. Az igénylések az egyes konkrét építési akciókhoz kapcsolódtak. Így amikor 1926-ban döntés született a Mátyás téri házak építéséről, akkor ezt meghirdették, és kifejezetten erre a házra vonatkozóan lehetett indoklással alátámasztott igénylést benyújtani. Az írásban benyújtott igényeket a városi előljáróság megbízott tagjai felülvizsgálták, s a képviselő-testület tagjai döntöttek az igények kielégítéséről. A figyelembe vett szempontokat pontosan nem sikerült rekonstruálni, arra csak az 1927-től máig is itt lakók összetétele, s az ő elbeszéléseik alapján következtethetünk.

Ezek szerint fontos szerepet játszottak az un. párt-politikai szempontok. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy a képviselőtestületben jelenlevő pártok próbáltak a maguk emberei, funkcionáriusai számára minél több lakást megszerezni. Ez a jelek szerint leginkább a Szociáldemokrata Pártnak sikerült, ^{amelynek vezetői} ~~akik~~ az egész építési akció során igen aktív szerepet játszottak. Az SZDP akkori ujpesti titkára, Mihályi Ferenc képviselőtestületi tag, országgyűlési képviselő - aki igen nagy népszerűséggel és közéleti befolyással rendelkezett - hozta a ház terveit Bécsből, maga is idejött lakni, s több régi szakszervezeti, szociáldemokra-

ta funkcionáriust juttatott itt lakáshoz. Így került ide pl. Baron Andor az SzDP újpesti vezetőségének tagja, Piller Gyula szakszervezeti vezető, később az SzDP helyi szervezetének titkára, Blum János szakszervezeti, SzDP vezető funkcionárius stb.

Másrészt viszont a lakások nagy részét tisztviselők, városi alkalmazottak kapták. Fontos szerepet játszottak a személyes kapcsolatok, félig-meddig protekciók. A legalizált szempont ezekben az esetekben a biztos fizetőképesség garantálhatósága volt. "Akárki nem kerülhetett ide, lumpen proletárok nem voltak itt!" A városi alkalmazottakon, tisztviselőkön, szakszervezeti, szociáldemokrata funkcionáriusokon ~~kivül~~ és ezek ismerősein kívül fizetőképes munkás családokat költöztettek ide, valóban dominánsan szociális szempontok alapján. Ilyen kiderített szempont volt a sok gyerek, a fiatal házasságok különélése, családalapítási szándéka.

Végül is annyi rekonstruálható, hogy a Mátyás téri városi házak társadalmi, ökológiai státusza az építéskor és azt követően egy ideig magas volt. Ezt részben a környezettől elütő, az átlagos szintet meghaladó építési módnak, részben az ideköltöző városházi tisztviselőknek köszönheti. A Mátyás téri városi házaknak attól függetlenül alapvetően "tisztviselő telep" jellege volt a környéken lakók szemében, hogy számos szociáldemokrata vagy szakszervezeti funkciót betöltő, vagy azt be nem töltő ipari munkás család is élt itt kezdettől fogva.

Meg kell jegyeznünk, hogy például az Irányi Dániel utcai városi házak ökológiai státusza kezdettől fogva merőben más-képp alakult. Ott inkább kaptak munkások lakást, és mind az ott élő munkások, mind az ott élő kistisztviselők alacsonyabb státuszuk voltak a Mátyás téren lakóknál. Ezenkívül az ottani "hagyományos" szoba-konyhás /előszoba, kamra, WC nélküli/ lakásokkal rendelkező egyemeletes, gangos épületcsoport aligha vehette fel a versenyt a környék /persze szintén komfort nélküli/ kertes, családi házainak építészeti státuszával.

A Mátyás téri városi házak régen és ma - egy lakó véleménye

Felmérésem során sok régi és új lakóval beszélgettem a ház életéről, a környékről stb. Egy 1927 óta itt lakó egyedülálló asszonnyal készült beszélgetés részleteit választottam ki, mert megítélésem szerint jellemzően fejezi ki a régi lakók véleményét a városi házakban lezajló változásokról.

"Ez a terület valamikor egy kukoricás volt. Mikor mi idekerültünk lakni, akkor még park sem volt, csak aranyárga homok volt az egész. Ugyhogy mikor fújt egy kis szél, akkor recsegett a padlón mindenhol, mert padló volt, nem parkett. Csak mikor már a lakók beköltöztek, körülbelül két évig volt az, hogy nem volt semmi, a kerítés sem volt itt, és azután, amikor már jól föl-erősítették itten, földet hoztak, trágyát hoztak ide több kocsi-vak, és jól fölásták, akkor hozták ide a fákat. Hát ez nagyon szép volt valamikor. És azután kerítették le, azután készült ek a ke-rités. Ez nem közös kert volt, ezt gondozták és ápolták. Volt itt parkőr is. Ez televolt babarózsával, aranyesővel, itt volt jege-nyefa vagy hat, vagy nyolc darab, orgonabokrok, jázminbokrok. Azó-ta már nagyon tönkre ment. És vigyáztak rá, teli volt virággal, csoportokkal, szóval ez gyönyörű volt. Ma nincs, ma nincs. Elnézem fájó szívvel, hogy hogy mennek ma a gyerekek tördelni az ágakat.

Mikor mi ideköltöztünk lakni, akkor a házmester..azok minden este szemeteltek, már értem úgy, hogy lehozták a szemetet minden lakásból. Minden héten lemosták a lépcsőházat, minden hé-ten ablakot pucoltak, lépcsőházi ablakot, locsolták a parkot, le-söpörték kora reggel a ház környékét és lelocsolták. Szóval egész más volt, mint most. Most talán egy fél évben egyszer, ha lemossák a lépcsőt, és a szemetet mi hordjuk le..Itt a házmesternek kaput nyitni nem kellett, minden lakó kapott kapukulcsot. Most kapute-lefont szereltek föl, de annyit ér, mint a nincs. Mindjárt föl-mondta a szolgálatot, rá nem sokára, ahogy fölszerelték.

Később aztán lett egy gondnok a háznak, aki a tanács /város/ felé intézte a lakók kívánságait. A gondnok nem itt lakott, az a városházán volt tisztviselő, és az ő rezortjához tartozott - más rezortokkal együtt - ennek a háznak a rendbentartása. Mindenhez, amit itt valaki akart alakítani, vagy talán nem is alakítani, mert az...nagyobb munkát nem, de ilyen kisebb munkákat igen..mindenhöz a gondnoksághoz, a gondnokhoz kellett beadni kérvényt.

Amikor ideköltöztünk, akkor ez az utca megvolt végig, a Mildenberg utca, meg a Türr István utca. De itt a kis református templom ahogy van, és a kórháznak a helye egy nagy kukoricás volt. 30-ban, vagy 32-ben kezdték építeni a Városi Kórházat, itt a Baross utcát. Addig ott egy nagy kukoricás volt, volt egy ilyen széles ut benne, sokan azon keresztül jártunk be az Izzóba. A Mátyás tér is egy ilyen nagy homokbucka volt. Később építették ki, fásították és kerítették be, mint játszóteret a gyerekeknek. Hátul szintén egy lakatlan rész volt, kukoricás a Klapka György utcától kezdve, amit 1930-ban kezdtek parcellázni. Akkor kezdődött ennek a résznek az építkezése. Nem tudom, hogy a város-e, vagy a Károlyi, ezt nem tudom pontosan megmondani, csak ezekből a telkekből lettek aztán a kis családi házak, egész ki a Fóti utig.

Bevásárolni a piacra jártam, és itt rengeteg üzlet volt. Ma nagyon rossz az ellátás ezen a téren. Sok a bezárt üzlet indokolatlanul. Hát itt volt háztartási bolt, megszűnt. Volt gyógyszer-tár, megszűnt. Volt egy kis..ilyen röltex, bazáros-féle, megszűnt. Ugyhogy összesen van itten egy hentes, egy Közért, akkor van a Zöldség-Gyümölcs, ott van a másik Közért, aztán tovább nincs. Nincs trafik, nincs semmi. Volt itt trafik, volt itt minden. Most, ha egy valami kell, ha egy cérna, vagy valami kell, akkor ki kell menni az Árpád utra. Régen mindent itt a közelben meg lehetett kapni. Hát itt volt öt hentes üzlet, volt három vagy négy fűszer-üzlet, akkor volt ez a kis röltex, ahol mindenfélét lehetett kapni, volt két trafik. Szóval nem volt gond bevásárolni. És a nagy be-

vásárláskor kimentünk a piacra.

Itt mindenkinek megvolt a maga...-hogymondjam...egyéniségéhez,vagy,vagy...-hogymondjam...gondolkozásához megfelelő szomszédja,és azzal jártak össze,beszélgettek. Egyébként azonban,hogyha nem is túl egy gondolaton voltak,akkor is tisztelték,becsülték egymást az emberek,és köszöntöttük egymást. Szóval..nekem ismeretlen az,ami ma van,hogy elmennek és nem köszönnek egymásnak. Nem. És ha szükség volt rá,akkor mindenki ment a másiknak a segítségére. Szóval...-hogymondjam...emberségesebbek voltak egymáshoz,mint ma. Nem voltak olyan elzárkózottak,és megosztották ha valakinek kevés volt. Ez körülbelül ötven óta van...Az nagy változás volt,hogy az emberek megszűntek azok lenni egymáshoz,akik 50-ig voltak,mint lakótársak is. ... Ugye állások változtak meg,mindjárt más körülmények közé kerültek,akkor lakást változtattak. És jöttek itt a helyükbe frissebbek,akik már másként viselkedtek,mint a régiek. Részben volt,aki félelemből,mindenki félt attól,hogy...!baleset éri". Szóval az egymást meg-tisztelő szellemiség,és segítőkészség ma már nemigen van itt sem. Az új lakók behúzták a...Mert nagyon-nagyon megváltoztak^{tak} a lakók,összetétele."

A városi házak társadalma ma - a számok tükrében

1980 márciusában,áprilisában kérdőíves felmérést végeztem a Mátyás téri városi házakban,melynek során lakásról-lakásra járva felvettem - néhány lakásra és lakókra vonatkozó - adatot /az egyszerű kérdőívet lásd a tanulmány végén/^x. A felvétel során a kérdőíven túlmenően is gyűjtöttem információkat a megkérdezettektől. A vizsgálat második szakaszában néhány tipikusnak,representánsnak ítélt lakóhoz visszatértem,és hosszabb életut,lakásut interjút készítettem.

88-----

^xA kérdőív összeállításakor egyrészt arra törekedtem,hogy az itt felvett adatok később összehasonlíthatók legyenek - az innen nem messze levő régi munkáskolónia - a Pamutház már felvett és feldolgozott adataival,másrészt arra,hogy a kérdések igazodjanak a városi házak sajátosságaihoz.

A felvétel során a 154 lakásból 27 lakásban /17,5%/ nem jártam sikerrel, ezek adatai nincsenek meg, mert vagy elzárkóztak az információnyújtás elől, vagy nem tudtak információt szolgáltatni /süketnéma, súlyos beteg/, vagy nem tartózkodtak ~~otthon~~ otthon /mert kórházban ~~vannak~~ vannak, csak éjjel járnak haza, éppen most költöznek és még nem laknak itt stb./. A felmért 127 lakásból 4 egyhelyiséges szuterén, melyeket a külön csoportba sorolt lakott üzlethelyiségekkel együtt dolgoztam fel, mivel ezek merőben eltérő sajátosságokkal, funkcióval rendelkeznek. Így az itt bemutatásra kerülő adatok a 154 lakásból 123-ra vonatkoznak.

Demográfiai összetétel

A 123 lakásból

34-ben /27,7 %/	1 fő lakik		
54-ben /43,9 %/	2 fő	"	,ebből 8 kétszobás
25-ben /20,4 %/	3 fő	"	,ebből 6 "
4-ben / 3,2 %/	4 fő	"	,ebből 1 "
3-ban / 2,4 %/	5 fő	"	,ebből 2 "
1-ben / 0,8 %/	6 fő	"	,ebből 1 "
2-ben / 1,6 %/	7 fő	"	,ebből 1 " .

Vagyis a lakók

A Pamutházban ez az arány

12,7 %-a / 34 fő/	lakik egyedül	/ 8,3 %/
40,3 %-a /108 fő/	" kettesben	/25,8 %/
28,0 %-a / 75 fő/	" hármásban	/30,0 %/
5,9 %-a / 16 fő/	" négyesben	/25,0 %/
5,6 %-a / 15 fő/	" ötösben	/ 8,3 %/
2,3 %-a / 6 fő/	" hatosban	/ 2,5 %/
5,2 %-a / 14 fő/	" hetesben	/ 0,0 %/
Összesen	100,0 % 268 fő	100,0 % /240 fő/

Az átlagos laksűrűség 2,18 fő/lakás, illetve 2,03 fő/szoba, ahol 2,18 fő/szoba a laksűrűség a kétszobás lakásokban, és 1,99 fő/szoba a szoba-konyhás lakásokban.

A családösszetétel a következő:

		A Pamutházban
Házaspár	25,2 %	
Egyedülálló	27,6 %	
Egyedülálló + testvér	4,0 %	
<u>1 generációs összesen</u>	<u>56,8 %</u>	<u>/43,8 %/</u>
Házaspár egy gyerekkel	13,8 %	
Házaspár két gyerekkel	1,6 %	
Házaspár három v.több gyerekkel	2,4 %	
Egyszülős család	5,7 %	
<u>2 generációs összesen</u>	<u>23,5 %</u>	<u>/44,8 %/</u>
Három generációs	3,3 %	/ 5,1 %/
Egyéb ^x	16,4 %	/ 6,3 %/
<u>Összesen</u>	<u>100,0 %</u>	<u>/100,0 %/</u>
	/n=123/	/n=95/

^xEgyéb kategóriába soroltam azokat a családokat, ahol távoli rokon, vagy albérlő /általában családtagként/, eltartási szerződéssel eltartó is lakik.

A részletes kor szerinti megoszlás a következő:

- 20	21 - 30	31-35	36 - 45	46 - 55	56 - 65	66 - 70	71 -	Össz.
40	32	10	24	27	46	28	61	268 fő
14,9	11,9	3,7	8,9	10,1	17,2	10,4	22,9	100 %
/22,5/	/15,0/	/6,2/	/9,2/	/11,5/	/ 8,3/	/13,4/	/14,2/	/Pamutház/

Az empirikus adatok alapján a Mátyás téri városi házak társadalmának demográfiai összetételéről a következőket mondhatjuk:

A házra jellemző, hogy általában kevesen laknak egy lakásban, sok idős, nagyon öreg ember él itt, és kevés gyerekes házaspár. Közelebbről megnézve azt tapasztaljuk, hogy a lakások dön-

tő többségében /92 %-ában/ hárman, vagy annál kevesebben élnek. Legáltalánosabb, hogy ketten laknak egy szoba-konyhás, vagy kétszobás lakásban. Ez nagyrészt a ház társadalma elöregedésének következménye. Az elöregedés több okra vezethető vissza. Valószínűleg szerepet játszik ebben az, hogy a ház mintegy ötven éve épült, s a még fiatal /vagy középkorú/ házaspárként ideköltözők közül többen itt maradtak. Ugyanakkor régen se volt itt jellemző a nagy család, a sok gyerek, s a "viszonylag kevés" gyerek felnőtt korában el tudott költözni innen, nem "ragadtak itt" családotul. Ezt mutatja, hogy az egész házban összesen 4 olyan család található, ahol nagyszülő/k/, gyerek/ek/, unoká/k/ élnek együtt. Ma sem jellemzők itt a nagy, sokgyerekes családok, csak egy-egy három, négy, illetve ötggyerekes család él a házban. De az egy-, kétgyerekes házaspárok se jellemzőek a ház népességére, hisz arányuk összesen 15,4 %. Így a "normál" kétgenerációs családok /házaspár gyerek/ek/kel/ aránya összesen se éri el a családok 1/5-ét. Ez megmutatkozik a kor szerinti megoszlásban is, ahol egyrészt a 21 évesnél fiatalabbak, másrészt a 21-35 évesek aránya kb. 15 % körül mozog.

Tehát a házban nem kettő- vagy három-, hanem jellemzően egygenerációs családok laknak, idős gyermektelen házaspárok és egyedülállók. Az 55 évesnél idősebbek aránya 50,5 %, s ennek közel fele, tehát az összes lakónak majdnem 1/4 része elmúlt már 70 éves. Az egyedülállók kb. 2/3-a valóban egyedül is él a lakásban /ezek aránya az itt élő családokon belül 27,6 %/, míg kb. 1/3-uk vagy testvérével, távoli rokonával, vagy unokájával illetve egy albérlővel, eltartóval él együtt.

Ezért annak ellenére, hogy zömében szoba-konyhás lakások vannak itt, az átlagos laksűrűség nem magas, 2,18 fő/lakás, illetve 2,03 fő/szoba. Jellemző, hogy a kétszobás lakások laksűrűsége valamivel magasabb, mint az egyszobásoké, ennek hátterére még vissza fogok térni.

Munkajelleg-csoport szerinti összetétel

A Mátyás téri városi házakban lakók kor szerinti megoszlása megjelenik az aktívak-inaktívak, illetve eltartottak arányában is. Érdekes azonban közelebbről is megnéznünk, hogy milyen foglalkozási struktúra jellemző az itteni népességre:

	Családfő		Egyéb családtag		Összesen		/fő/
	aktív	nyugdíjas	aktív	nyugd.	aktív	nyugd.	Összesen
Értelmiségi /felső f.v./	1	5	8	1	9	6	15
Egyéb szellemi /adm./	2	20	18	9	20	29	49
Szellemi összesen	3	25	26	10	29	35	64
Közütl.term.irányító	2	6	4	-	6	6	12
Szakmunkás	14	16	16	7	30	23	53
Betanított munkás	7	28	14	20	21	48	69
Segédmunkás	4	7	3	2	7	9	16
Fizikai összesen	27	57	37	29	64	86	150
BM, HM alkalmazott	-	4	-	-	-	4	4
Htb.	-	7	-	5	-	12	12
Egyéb összesen	-	11	-	5	-	16	16
ÖSSZESEN /FŐ/	30	93	63	44	93	127	230

A 268 lakó közül 38, vagyis 14 %-uk nem rendelkezik önálló keresettel, még gyerek. A többi 230 lakó közül 137, vagyis 59,6 %-uk nyugdíjas, s csak a fennmaradó 40,4 %-uk /az összes lakó 34,7 %-a/ aktív kereső. A családokat tekintve ez azt jelenti, hogy a 123 családból háromszor annyi rendelkezik nyugdíjas családfővel, mint aktív dolgozó családfővel. Az egyéb kereső családtagoknál megfordul az arány, mert ott 1,5-szer annyi az aktív dolgozó, mint a nyugdíjas. Mind az aktívakon, mind a nyugdíjaso-

kon belül a jellemző munkajelleg-csoportok az egyéb szellemiek, a szakmunkások és a betanított munkások. Az összes keresőn belül a legnagyobb az aránya a betanított munkásoknak /30 %/, akik többnyire már nyugdíjasok /70 %-uk/. A keresők között csak az értelmiségiek és a szakmunkások esetében haladja meg az aktívak száma az inaktívakat, ami némileg illusztrálja azt a tényt - amely egy többdimenziós táblával is dokumentálható lenne - , hogy a Mátyás téri városi házakban egyrészt viszonylag fiatalabb /aktív/ szakmunkások, értelmiségiek laknak, másrészt viszonylag idősebb /inaktív/ segéd-, betanított munkások, adminisztratív dolgozók.

b Ez részben szélesebb körű társadalmi, foglalkozási struktúra-beli változások következménye, részben viszont annak, hogy a szakmunkások, értelmiségiek egy idő után elköltöznek innen, s az egyéb szellemiek, a szak-, betanított munkások maradnak itt, illetve költöznek ide.

Ezenkívül jellemző például, hogy ha megnézzük a 9 értelmiségi családfővel rendelkező családot, akkor azt találjuk, hogy ott a megfelelő korú gyerekek mind egyetemre járnak, az ennél idősebb - még itt lakó - gyerekek pedig szintén értelmiségiek. Az egyéb szellemi foglalkozású családfővel rendelkező családoknál, mint láttuk a nyugdíjasok dominálnak /22-ből 20 ilyen/, kiknek közel fele /9 fő/ egyedülálló tisztviselő, 1/4-e /5 fő/ valakivel együttélő szintén egyedülálló, másik 1/4-e pedig idős tisztviselő házaspár. A betanított munkás családfővel rendelkező családok esetében az aktív családfővel rendelkezőknél inkább a házaspár, egy gyerekes házaspár a jellemzőbb, míg a 28 nyugdíjas betanított munkás családfővel rendelkező család közel fele egyedülálló nő /13 fő/, illetve valakivel egy lakásban élő, szintén egyedülálló nő /11 fő/. A segédmunkások esetében hasonló a helyzet, a 7 inaktívból 4 egyedülálló nő, 3 pedig valakivel együttlakó egyedülálló nő. A 4 aktív segédmunkással rendelkező családból az egyik egy háromgenerációs

család, a többi /egy-, három-, négy-/ gyerekes házaspár. Jellemző a házra, hogy a segéd munkások a keresőknek csak 7,0 %-át teszik ki, s a családfőknek is csak 9,0 %-át. Közvetlen termelés-irányítót még kevesebbet találunk.

Meg kell jegyezni egyébként, hogy a BUVÁTI tíz éve végzett újpesti vizsgálatával összehasonlítva itt az értelmi-ségi családfővel rendelkező családok 5,2 %-kal alulreprezentáltak, az egyéb szellemiek 22,4 %-kal, a fizikaiak 6 %-kal alulreprezentáltak, míg a nyugdíjasok 45,6 %-kal felülreprezentáltak. De amíg a BUVÁTI felmérése Újpesten a családok 5 %-ában talált szellemi nyugdíjas családfőt, addig itt ezek aránya 20,3 % /ezek mint említettük zömmel adminisztratív dolgozók voltak/.

Mindez meghatározza mind a városi házakban lakók lakóhelyükről alkotott, mind a környéken lakóknak a városi házakról, az ott lakókról alkotott képét, ami nagy vonalakban úgy fogalmazódik meg, hogy itt sok régi tisztviselő és "becsületes munkás" lakik, nem laknak itt "lumpen elemek", de a régiákon kívül sok új /nem feltétlenül fiatal/ család is él a házban, akik bizonyos változásokat hoztak magukkal.

A jövedelmi viszonyokról - minden részletezés nélkül - csak illusztrálás képpen bemutatok egy összevont ~~az~~ adatsort, mely a pamutházi arányokat is tartalmazza:

Egy főre jutó havi átlagos jövedelem:

		Pamutház
- 1500	9 %	/11,8/
1501 - 2100	35 %	/44,1/
2101 - 2800	30 %	/27,9/
2801 - 3200	7,3 %	/ 7,5/
3201 -	18,7 %	/ 8,7/
Összesen:	100,0 % /n=123/	/100,0 %/ /n=93/

Honnan, hogyan jöttek ide a lakók ?

Egy területi egységet - jelen esetben a Mátyás téri városi házakat - , annak társadalmát, ökológiai státuszát véleményem szerint jól mutatja, hogy kik, mikor, hogyan, miért jutnak ott lakáshoz, illetve költöznek ~~is~~ el. A következő elemzések ennek vizsgálatára irányulnak, annak tudatában, hogy az itt lezajló folyamatok végül is számomra jórészt megfoghatatlanok maradtak, mivel csak a jelenleg itt lakókkal kapcsolatban álló rendelkezésekre információk, a már elköltözöttekről, elhunytakról nem.

Annál a kérdésnél, hogy honnan jöttek ide a lakók, elsősorban az érdekelt, hogy vajon milyen térbeli lakásutak bejárása jellemző a jelenleg itt lakókra. Hányan jöttek ide a közvetlen környékről, Újpestről lakni, hányan Budapest más területeiről ~~lakni~~, illetve vidékről? Akik Újpestről, vagy Budapest más területeiről jöttek ide, azok előzőleg hol laktak, illetve hol születtek ? A tipikus lakásutak mögött tipikus térbeli mobilitási jellemzőket sejtettem.

A lakáshoz jutás négy tipikus alternatíváját találtam a városi házakban:

- szanálás miatt utalta ki a tanács a lakást
- cserével jött a lakásba
- beadott kérvény alapján, kiutalással kapta a lakást
- örökölte a lakást

A négy fő eseten belül - a városi házak speciális helyzete miatt - különböző alcsoportokat kellett képezni. Mivel ez nem egy szokásos bérház volt, hanem Újpest városa tulajdonát képezte, érdemesnek látszott külön megnézni, hogy kik, hogyan, miért kaptak itt lakást régebben a várostól /azon belül is rögtön a ház felépültekor, 1927-ben/, és később a tanács révén. Az örökléssel lakáshoz jutókon belül is értelmes felbontásnak tűnt az

- a család a várostól kapta és úgy örökölte
- a család 1927-ben a várostól kapta és úgy örökölte
- eltartási szerződést kötött és úgy örökölte
- egyéb módon örökölte

Ezek alapján a következő táblázatok segítségével közölhetjük meg a feltett kérdést:

Családfő lakáshoz jutás lakásut	Sz	Cs	T	V	V ₂₇	V _ö	V _{27ö}	Ö	E	B	Összesen
V - B - U - H	8	8	1	1	1	2	-	-	-	-	21
V - U - H	7	7	5	4	4	-	-	-	-	3	30
V - B - H	1	1	3	3	-	1	-	-	1	2	12
V - H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
B - U - H	4	4	-	1	2	1	2	12	1	-	15
B - H	1	3	2	4	-	1	-	-	1	1	13
U - H	5	5	3	1	2	9	3	2	-	-	30
H	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2
Összesen:	26	28	14	14	9	15	5	4	2	6	123

Összevont:	Szanálás miatt	Cserével	Kiutalással	Örökölte	Összesen
V - B - U - H	8	8	3	2	21
V U U - H	7	7	13	3	30
B - U - H	4	4	3	4	15
U - H	5	5	6	14	30
Ujpestről költözött	24	24	25	23	96
V - B - H	1	1	6	4	12
B - H	1	3	6	3	13
Bp-ről költözött	2	4	12	7	25
V - H	-	-	-	-	-
H	-	-	-	2	2
Összesen:	26	28	37	32	123

Jelmagyarázat:

V - B - U - H = Vidék - Budapest - Ujpest - Ház ,négylépcsős lakásut stb.

Sz: szanálás miatt kiutalt

Ö: egyéb módon örökölte

Cs: cserével

E: eltartási szerződéssel örökölte

T: tanácstól kiutalt

B: beházasodott,ugy örökölte

V: várostól kiutalt

V₂₇: " ,1927-ben

V_ö: " a családnak,
onnan örökölte

V_{27ö}: " " ,1927-ben

A Mátyás téri városi házakban élő családfők több,mint~~1~~ fele vidéken született,1/4-e Ujpesten és 1/4-e ^{Budapest} ~~Ujpesten~~ más kerületében. A ^{vidéken} ~~Budapestben~~ születettek ^{közül} ~~kivül~~ 33 családfő /26,8 %/ lakott már előzőleg Ujpesten kívül,Budapest más területén. A Vidék - Budapest - Ujpest - Ház lakás^{ut},mint fő tendencia valamilyen formában minden itt lakó családfőre jellemző. Tehát nincs olyan,aki például a házban született volna,majd innen valahova elköltözött,s későbbi ismét visszaköltözött volna. De olyan sincs,aki Ujpestről,vagy Budapestről vidékre költözött volna és onnan vissza,vagy akár olyan,hogy Ujpestről Budapestre,s onnan Ujpestre visszaköltözött volna,s most itt lakna.

A családfők zöme /78 %/ Ujpestről költözött be a házba. Ezek 1/3-a Ujpesten is született,1/3-uk vidéken született,s onnan jött egyenesen Ujpestre. A többiek vagy szintén vidékiek,s Budapest ^{"Érintésével"} jöttek Ujpestre,vagy budapesti születések,s ugy költöztek Ujpestre. Ujpesten kívülről,Budapest más területéről a városi házakba közvetlenül csak 25 családfő /20,3 %/ jött,közvetlenül vidékről pedig egy családfő se költözött ide.

A lakáshoz jutás módozatai szerint az összes családfőt tekintve viszonylag egyenletes megoszlást találunk. Legtöbben /30 %/ kiutalással kapták a lakást. Ezekhez hozzászámíthatjuk

a szanálás miatt ideköltözötteteket /22,7 %/, így a kiutalással lakáshoz jutók alkotják a lakók többségét. Az örökléssel lakáshoz jutók is a családfők közel 1/4-ét teszik ki, akárcsak a cserével idejöttek. Ebből túl sok - szerintem - nem derül ki a városi házakra vonatkozóan.

Próbáljuk a részletesebb táblázat alapján időrendben és lakáshoz jutási módozat szerint felépíteni az itt lakókról alkotott képünket! A 123 családfő közül 9 olyan, akik még 1927-ben a ház felépültekor kapta a lakást, és azóta itt lakik. Ezeken kívül még a várostól kapta a lakást 14 családfő, s 20 olyan családfő van, aki nem közvetlenül a várostól kapta a lakást, de ilyen szülőktől örökölte. Tehát az itt lakók 35 %-a közvetlenül, vagy közvetve /örökléssel/ a város révén jutott lakáshoz. Ezeket nevezhetjük régi lakóknak. Az új lakók, akik a régiek szemében kivülről jöttek, azok, akik később tanácsi kiutalással kaptak itt lakást, nagyobb részt szanálás miatt; illetve akik ~~xxx~~cserével, el-tartási szerződéssel, beházasodással szereztek itt lakást.

Nézzük meg a beköltözési folyamatot pontos időrendben:

A családfő ideköltözésének időpontja	V ₂₇	V _{27ö}	V	V _ö	T	Cs	Sz	E	B	Ö	Összesen
~~xxxx~~ 1927	9	5	.	.	.	.	1	.	.	.	15
1928 - 1930	.	.	1	5	.	.	.	.	.	.	6
1931 - 1940	.	.	10	10	.	.	.	.	1	.	21
1941 - 1944	.	.	3	.	.	.	.	.	.	1	4
1945 - 1950	.	.	.	.	.	4	4	.	2	1	11
1951 - 1960	.	.	.	.	3	9	1	.	3	1	17
1961 - 1970	.	.	.	.	5	9	7	.	.	.	21
1971 - 1980	.	.	.	.	6	6	13	2	.	1	28
Összesen:	9	5	14	15	14	28	26	2	6	4	123

A táblázat alapján - az evidenciákon tulmenően - a következőket lehet mondani: A ház 1927-es benépesítése után egy ideig nagyon kicsi ki-beköltözés lehetett^{ett}~~ett~~, ez inkább a 30-as években válhatott jellemzővé. Akkor is oly módon, hogy ha valaki kiköltözött, akkor a hátrahagyott lakást a város utalhatta ki a beköltözőnek /csere 1945 előtt itt nem volt/. 1945-ig 46-an költöztek ide olyanok, akik ma mint főbérletűek még itt élnek. /Ez számunkra azt is jelenti, hogy a 123 városi házi lakásból 46 lakás, család esetében állnak rendelkezésünkre valamilyen fajta információk~~xx~~ a II.vh.-t megelőző időszakra vonatkozóan./

Egy másik tendencia amit megfigyelhetünk, hogy a tanács elsősorban a 60-as évektől kezdve utalt ki itt lakásokat, a 70-es évektől főleg szanáltak részére. Ennek feltétele az kellett hogy legyen, hogy itt lakások üresedjenek meg, ami elsősorban a lakók elöregedése, elhalálózása révén következhetett be. Mint láttuk, a szanáltak szinte kivétel nélkül újpestiek voltak, vagyis megjelenésük a kerületben az utóbbi években lezajló szanálási folyamatra vezethető vissza. /Csak megjegyzem, hogy az 1945-50 között szanálás miatt idekerültek tulajdonképpen nem szanáltak, hanem "kibombázottak"./

A népesség cserélődése tehát nagyjából az előregedés következtében egyre gyakrabban megüresedő lakások tanácskiutalása révén megy végbe. Másik formája a cserélődésnek a lakáscsere. Ez az 50-es évektől viszonylag egyenletesen, évente kb. egy lakást érint. A népesség elöregedésével kapcsolatos az is, hogy egy idő óta olyanok is főbérletűkké válnak, akik előzőleg családtagok voltak és öröklik a lak^{ást}~~ást~~, s olyanok is, akik egy-egy öreg lakóval eltartási szerződést kötnek, s úgy jutnak önálló lakáshoz.

Ezek után arra voltam kíváncsi, hogy a leírt mozgások, cserélődések milyen változásokat hoztak a ház társadalmába. Pél-

dául megfiatalodik-e a népesség, vagy sem; átalakul-e a család-
struktúra, a foglalkozási struktúra, s ezek megragadhatók-e?

Ilyen szempontból figyelmet érdemel például, hogy a
jórészt a 60-as évektől szanálás miatt idekerültek átlag 49
évesek voltak, amikor kapták itt a lakást. Tehát ez semmi eset-
re sem hat a népesség megfiatalodása irányában. A jelenség annak
az általános tendenciának a lecsapódása, hogy a szanált idősök
egy részét régi tanácsi lakásba helyezik /mert ugyse tudják
megfizetni az új lakótelepi magas rezsit, nem is vállalják azt,
"nem is érdeklik meg" stb./.

~~Xxxxx~~/Csak megjegyzem, hogy szanálás-
kor sok kiskeresetű, alacsonyán kvalifikált családfővel rendel-
kező, sokgyerekes család se új, lakótelepi lakást kap, s ez Újpesten
is így volt; mégsem találkoztam a Mátyás téri városi házakban
egy ilyen családdal sem, míg a kerület határán lévő, sokkal ala-
csonyabb ökológiai státuszu Nagyvárad utcai telepre több ilyen
családot is költöztettek az utóbbi években./

A lakáscserével ideköltözők se fiatalítják meg a
városi házi népességet. Átlagos életkoruk ideköltözésükkor 48,8
év, tehát inkább középkorúak, idősök cserélnek ide lakást. Az
eltartás szerződés, beházasodás révén örökölte szintén nem fia-
talon, hanem 35-45 évesen költöznek ide. Egyedül az egyéb módon
örökölte azok, akik természetesen még gyerekek, amikor ideköltöz-
nek. Hogy a ház népességének általános előregedésével szemben
mégis /egyáltalán/ élnek itt középkorú, fiatalabb lakók is, az a
tanácsi kiutalások következménye. Az így ideköltöző családok
családfőinek életkora a költözéskor átlag 36,2 év.

De még mindig nem elég világos a kép, hogy tulajdonkép-
pen kik laktak itt régebben /1945 előtt/, hogy jöttek ide, és kik
jöttek ide később, hogyan, miért ?

Ezért először még közelebbről meg kell vizsgálnunk
azt a 43 családfőt, aki közvetlenül, vagy közvetve a város révén

jutott itt lakáshoz. Azt találjuk, hogy a 43-ból 13-an városi alkalmazottak, vagy ezek hozzátartozói /feleség/ voltak. Van köztük városházán dolgozó tisztviselő, vágóhídi alkalmazott, házmester, tüzoltó stb. Ezen kívül kaptak itt lakást nem városi alkalmazásban álló tisztviselők is /6 ilyen családfő található/, ők mind 1927 után kerültek ide. Ugyanezt a csoportot egészítik ki azok, akik bevallottan városházi protekcióval kerültek ide /7 családfő/. Ezek jellemzően valamilyen személyes szolgáltatás útján kerültek kapcsolatba egyes városi alkalmazottakkal /varrónők, fodrászok, kiskereskedők stb./.

Egy másik csoportot alkotnak azok~~nak~~ /12 fő/, akik /minden esetben a már nem élő férj, vagy apa/ az SzDP révén jutottak lakáshoz, mert valamilyen funkciót töltöttek be a pártban, vagy valamilyen szakszervezetben. Végül 5 olyan családfő lakik a házban, akikről nem derült ki, hogy az említettek közül melyik csoportba tartoznak, vagy talán egyikbe sem tartoznak, s "pusztán" szociális szempontok miatt kaptak a házban lakást.

Ezek alapján már nagyjából körvonalazódott, hogy a Mátyás téri városi házakban 1945 előtt hozzávetőlegesen kik laktak, hogyan kerültek ide. De kik jöttek ide 1945 után ?

Ehhez közelebbről megnéztem a tanácsi kiutalással lakáshoz jutó családokat. Azt találtam, hogy ezek szinte mind gyerekes családok. Ezt persze indokolja, hogy ők egy későbbi időszakban kapták itt a lakást, s a gyerekek /vagy egy részük/ még itt élnek. A másik oka ennek az, hogy a tanácsi kiutalásnál a gyerekek száma szempont az igények kielégítésekor. Jellemző, hogy a jelenleg a házban lakó egynél több gyermekes családok mind tanácsi kiutalással kerültek ide. Többbolyan család van, amely csak átmeneti lakásként kapta az itteni szoba-konyhát a tanácstól, s lakásigénylése még bent van a tanácsnál. Mások előzőleg átmeneti megoldásként nem a jelenlegi lakást kapták, hanem a házban lévő üzl^ethelyiségek egyikét, s onnan kerültek állandó megoldásként a

jelenlegi lakásba. Szintén jellemzőnek találtam, hogy a tanácsi kiutalással idekerült kettő vagy több gyermekesek mind kétszobás lakást kaptak.

Mielőtt tovább vizsgálódnánk, megemlítem, hogy a szanálás miatt idekerült családok lényegesen különböznek a többi, tanácsi kiutalással idekerültötől. A szanáltak, mint már említettem átlag 10 évvel idősebb korukban jöttek ide. A 26 szanált család közül mindösszen négy gyermekes házaspár, a többi ~~magányos vagy~~ ~~csak~~ egyedülálló nő /9 fő/, illetve valakivel együttlakó egyedülálló nő /5 fő/, vagy idős gyermektelen házaspár /7 család/.

Ezek után még arra is kíváncsi voltam, hogy a családfő foglalkozásával vajon összefüggnek-e a különböző beköltözési alternatívák?

A Mátyás téri városi házakban összesen 6 olyan család él, ahol a családfő értelmiségi. Ők a következőképpen jöttek ide:

- beházasodott
- örökölte /kettő/
 - 1946-ban a várostól kapta, mint a Vöröshadsereg katonája
 - 1946-ban a várostól kapta, mert kibombázták
 - a vállalatán keresztül kapta, melynek bérlőkielölési joga volt erre a lakásra

Tehát itt ugyan minden fő beköltözési alternatíva megtalálható, de jórészt valamilyen speciális formában.

Az egyéb szellemiek közül a két aktív örökölte a lakást, a 20 inaktív közül 13 a várostól kapta még 1945 előtt közvetlenül, vagy inkább közvetve a lakást. Tehát itt ez a jellemző, s ezt csak kiegészíti a 4 szanálással, a kettő - az 50-es években végrehajtott - cserével és az egy beházasodással idekerült család/fő/.

A nyolc, közvetlen termelésirányító ^{családfővel} rendelkező családból 5 örökölte a lakást, s 3 cserével jött ide. Ezek szín-

tén egyedülálló, vagy idős házaspárok. Eddig tehát tanácsi kiutalással nem nagyon találkozhattunk, inkább az öröklés, csere, de leginkább az egyéb szellemiek városi kiutalása volt a jellemző.

A szakmunkásoknál szintén a csere a domináns /10 család/ és a szanálás utáni beköltözés /7 család/. Ezen kívül még megtalálhatók a tanácsi kiutalás révén /5 család/ és az örökléssel /5 család/ lakáshoz jutók. A betanított munkásoknál a szanálás, csere, és a városi kiutalás a jellemző /9-9 családfő/, tehát itt megint nagyobb számban megjelennek a városi ~~kiutalással~~ lakáshoz jutottak, ~~azek a segédmunkásoknál, egyéb kategóriákban~~. A segédmunkások szanálással és cserével, az egyéb kategóriába esők tanácsi kiutalással jöttek.

Végül is azt kapjuk, hogy a város révén közvetlenül, vagy közvetve lakáshoz jutottak elsősorban adminisztratív alkalmazottak és betanított munkások. Értelmiségi vagy segédmunkás nincs köztük. A tanács révén beköltözők - kettő kivételével - fizikaiak, illetve BM, HM alkalmazottak. A cserével és szanálással ideköltözők is elsősorban fizikaiak, azon belül is szak-, betanított munkások. Az öröklés az itt lakó szellemi foglalkozásuk és közvetlen termelésirányítók esetében játszik némileg fontosabb szerepet.

Utólag is megemlítem - amiről már az elemzés elején is szóltam - , hogy ez a vizsgálódás a körülmények által meghatározott módszer miatt végül is nagyon féloldalas, mert csak a beköltözésekre terjed ki, s csak a jelenleg is itt lakó népességre. Mindenesetre a Mátyás téri városi házak jelenlegi társadalmáról így is bizonyos képet szolgáltat.

A beköltözés változatai - néhány jellemző eset bemutatása

/Egyedülálló nő, 1927-ben férjével együtt kapta a lakást a várostól/

"Volt egy..egy tanács, aki ezt intézte, és voltak kérvények beadva, azt ketten vagy hárman voltak, akik leellenőrizték, a kérvényeknek a szövegét, hogy valóban az van-e, amit beadtak. És aszerint - mert sok kérvény volt badva a házra - aszerint osztották el a lakásokat. Mikor mi megtudtuk, hogy kérvényt lehet beadni, és úgy kell kérvényezni a lakást, és hogy júliusban, vagy augusztusban lesz beköltözhető, vagy elfogadható, akkor mi megesküdünk április 30-án a polgárin, és én laktam tovább a szüleimmél, és a férjem is lakott tovább a szüleinél. És ezt adtuk be, hogy nem tudunk összeköltözni, mert nincs lakás. Mind a két szülőnél elég nagy a család, tehát nem férünk ott el, s ennek alapján kaptuk meg a lakást, ...A férjem a Szociáldemokrata Pártnak volt a tagja, de nem a Szociáldemokrata Párttól kaptuk a lakást!"

/Kétgyermekes értelmiségi házaspár, akik a tanácstól kapták a lakást/

"56.szeptember 29-én volt az esküvőnk, nagyon régen. Akkor ahol a feleségemék laktak, az egy sokszázszoros társbérlet volt. Az egy hatalmas ötszobás lakás volt, és ott laktunk 18-an. Ugy, hogy az megosztott három társbérletre, és mi társbérlők/albérlők voltunk, ilyen közös fedőnév alatt. Ott született első csemeténk 1957-ben. Na most a mi szobánk az volt kérem szépen kettő méter széles, és négy méter hosszú. Hát mi ott ketten megvoltunk, na aztán amikor már hárman lettünk, akkor már kevésbbé jól voltunk meg, de hát még mindig úgy-ahogy...Persze hát én beadtam a tanácshoz. De mi mindig úgy voltunk kérem, hogy amikor lehetett kapni lakást 3 ezer forintért, akkor nekem volt rá 2100, amikor lehetett ^{ott} lakást kapni 15 ezer forintért, akkor nekem volt kilenc, amikor lehetett lakást kapni 80 ezer forintért, akkor nekem volt 40, amikor lehetett volna lakást kapni 150 ezerért, akkor nekem volt 110, és most már ott tartunk, hogy... tehát a lakásárak úgy mentek föl, hogy - miután én azt kénytelen voltam mindig összerakni - ez egy utólérhetetlen téma volt. Természe-

szetesen beadtuk kérném szépen a tanácshoz az igénylést. Hát ugye teljesen mindegy, hogy az ember a tizenötezredik volt, vagy a harminonyolcezredik. Hát mit tesz isten, befutott a második gyerek is, egyelőre még csak jelezte a jövetelét. De hát egyszerűen az volt, hogy a szobának a területe - ugye volt kályha, mert fűteni kell, volt egy ágy, volt két ágy, volt három ágy. Az volt, hogy a kiságyat nem tudtuk, hogy területileg hova tegyük. Kivágtunk egy akkor papírt, mint a kiságy, és rakogattuk a szobában, hogy egyáltalán hova. Persze a papírt azt éppen lehetett hajtogatni ide-oda... Mondtuk, hogy ez nem járható. Én akkor a Nehézipari Minisztériumban dolgoztam... elég az hozzá, hogy a párttitkár mondta, hogy menj föl a főnökhöz, mond el, hogy mi van. Gondoltam egy nagyot és merészet, úgy is bent voltam, föl pattantam, és mondtam, hogy szeretnék a miniszterhelyettes elvtársával beszélni. Persze a titkárnő ismert, mondta, hogy mikor van fogadónap. Így is lett, beállt a fogadónap, föl vonultam, puccba vágtam magam és hát előadtam, hogy hát ez van, az van, amaz van. Elég az hozzá, fölírta magának, megnézi, mit lehet tenni. ...Egyszer csak pár hétre rá telefonál a titkárnő a feleségemnek, hogy jöjjön, megvan a lakás. A miniszterhelyettes elintézte, így 1961 októberében költözhettünk ide, a Gábor juniusban született." /Ezek után még elmesél egy 15 éve zajló lakás-kálváriát, melynek során részben a tanácson keresztül minőségi cserével próbálkoztak, de soha nem kaptak megfelelő lakást, részben hirdetés útján lakáscserével próbálkoztak, de ez is rendre kudarcba fulladt. Most azt várják, hogy a gyerekek megházasodjanak és így szerezzenek maguknak lakást./

/Idős házaspár, akik 1979-ben lakáscserével jöttek ide/

"Mi a Tó utca 6-ban laktunk, az szanálva lett. Az egy szoba-konyhás volt, és spejz. Félreeső udvari lakás volt, de jó volt. Az volt a baj, hogy három éve már sose tudtuk, hogy mikor lesz. Egy állandó bizonytalanságban éltünk. Csak tudtuk, hogy na ez belesik a szanálásba, de hogy mikor, vagy hogy, azt nem tudtuk. Na

most ugye többször bent voltam a tanácsnál, a szanálási osztályon, megkérdezni, hogy hát mi lesz? Hogy éljünk? Mit vegyünk? Mit ne vegyünk? Mit adjunk el, mit ne tegyünk? Erre ők azt mondták, hogy még ők se tudnak biztosat. És akkor egyszer aztán jött, hogy nézzük meg a lakást, itt és itt, ez és ez a helyzet. Hát a kilencedik emeletre adták! Én erre visszamentem, hogy hát én rokkant vagyok, én nem tudok a kilencedikre fölmászni. Azt mondták, nem baj, van a tizediken egy átjáró, ha itt nincs lift, akkor amott lesz. Na jó, hát akkor elfogadtam a kilencediket.

Namost én hatvan éve a munkásmozgalomban vagyok, és énnekem a véremlen van az, hogy segíteni másokon. Ott is ugye a gondnok a lifteket... a gyerekek játszottak vele... a felnőttek is összeköpködték. Ha jöttek ezek a csövesek, följöttek, ott aludtak a 11. emeleten. Namost ezeket én, mint társadalmi munkás... hát ezekre vigyáztam. Hogy idegen ne jöjjön be, a csövesek ne jöjjenek. Mert jöttek ott aztán mindenféle, fajta emberek. És magában ott a házban is voltak olyanok, akik hát nem megfelelően viselkedtek, ugye. Namost én kaptam a fenyegető leveleket, meg akartak verni, meg azt mondták, hogy mi köze magának ahhoz.. Mondom a társadalmi tulajdon védelmére vagyok én! Na szóval provokáltak. Á, mondom, mit fogok én itten sokat vacakolni.

Ezt a lakást ott hirdették, papíron. Eljöttem. Első emelet, teraszom van, fürdőfülkém van, spejzom van, vécém van, konyhám van, szóval egyszoba komfort. És azt mondta az az illető, az egy elvált ember volt, hogy nézze én fölmegegyek a kilencedikre - egy fiatalember volt. Hát mondom jól van, rendben van. Aztán beadtuk a cserét a tanácshoz, és 28 napon belül kijött. Sokan azt hitték, hogy én pénzért csinálom. Én nem kértem semmit. Ő itthagytta a konyhabutorát, itthagytta szőnyeget, sok mindent. Ő hurcolt le engem, lehozott mindent a kilencről, ide felhozott mindent, úgyhogy én meg voltam elégedve. Onnan meg akartam szabadulni, mert én ilyen kertés házban laktam, ahol jól éreztem magam, és itten most saját kertünk van! Kint vagyok a teraszon, kint vagyok a kertben.

Ez egy régi ház, valamikor úgy hívták ezeket, hogy Városi Ház..Ez jövőre lesz ötven éve, hogy épült! Saját kertje van! Most, hogy renoválták kívülről - belülről nem - , most a kerítések le lesznek zárva, és csak az mehet be a kertbe, aki itt lakik! Tehát önálló kertje van. Hát valamikor itt nem szegény emberek laktak, hanem mondjuk jobb módu tisztviselők! Voltak városi tisztviselők, voltak...egészségügyi osztályról, meg innen-onnan, hát szóval egy Városi Ház, azért mondják, hogy Városi Ház. Hát amikor Újpest..városháza volt, na azokból adódott itt. Vezetők, inkább vezetők. Hát nézze ez a lakás is egy vezetőjé lehetett, mert abban az időben ez egy komfortos volt.

Mostan aztán itt is vegyes a népség, de, de közel sem olyan! Először nincs akkora zaj, ott volt autó dudálás, motor zugás, gyerek kiabálás, sikítás, fölguyjtotta már az egyik a lakást magára, a másik kiugrott az emeletről, hát szóval.."

/25 éves ápolónő, 1979-ben eltartási szerződés révén szerezte a lakást/

"Férjhez mentem, két év után elváltam, nővérszállóra mentem, a Könyves Kálmán körútra, akkor másfél év után mentem a Lehel utra nővérszállóra, és úgy kötöttem eltartást tavaly június 17-én, és azóta itt vagyok. Én már nagyon elvágytam a nővérszállóról! Hát már sokszor nem mertem megmondani, hogy hol lakom. Szóval annyira rossz hire van a nővérszállónak, hogy..Én nem mondom azt, hogy nincs rá ok. De azért általánosítanak úgy az emberek, és..Este, vagy akármikor mentünk haza, fütttyengettek, meg dobáltak..meg ilyen dolgai vannak a Lehel uti környéknek. Hát persze ott van három munkásszálló egymás mellett. Két cigány munkásszálló, a Jász utcai vagy milyen utcai..Hát a Szegedi uton este végigmenni nem lehetett, hacsak nem akarta valaki, hogy ott végigtapiszgálják..Mert nyáron ott voltak a járdán..a "zöldszálló". Szóval tény és való, hogy sokáig az kiborító. Én azt mondtam, hogy ha törik, ha szakad, nekem kell egy lakás! És szerencsém volt ezzel a nénivel. Közvetlen betegem volt, így köfötte velem az eltar-

tást. De nagyon nehéz, borzasztó nehéz. Mire a tanács jóváhagyta a szerződésemet, addigra a néni már csak egy hónapot, meg négy napot élt, és aztán meg is halt.

Itt mindenki tört a lakásra! A házból speciel nem, de lent vannak az üzlethelyiségekben gyerekesek. Meg a másik lépcsőházban például lakik egy idős házaspár, és annak a lánya is itt lakik egy üzlethelyiségben két gyerekkel, vagy egy gyereke van, nem tudom. És azok nagyon akarták, még előtte akarták ezt a lakást, vagyis eltartást akartak kötni ők a nénivel, csak a néni nem engedte. És amikor én idejöttem, akkor is állandóan piszkáltak, és tücsköt-bogarat kiabáltak rám, de mikor meghalt, akkor pláne. Mindenki fogadkozott, hogy ugyse fogom megkapni, majd meglátom, hogy kiraknak!"

, A házakon belüli költözködésekről

Általában egy telep környezettel szembeni zártságát, belső strukturáját, hierarchia-rendszerét jól mutatja, hogy mennyire elterjedt a telepen belüli lakásváltoztatás, milyen mértékben tapad a lakásváltoztatás perspektívája a talapeten belüli lehetőségekhez, sikerül-e a telepieknek valamilyen sajátosságos, nem legalizált előjogot kiharcolniuk a telep lakásokkal kapcsolatban, s a telepen belüli lakásváltoztatásoknak vannak-e jellemző irányai, hogy mely lakásokból "törnek ki", s melyek megszerzésére törekednek a telepen belül költözködők. Ezek a költözködések gyakran együtt járnak azzal, hogy egyes családok között rokonkapcsolatok keletkeznek, illetve hogy külön lakásban, de a telepen belül élnek ugyanannak a családnak fel-, lemenő, oldalága.

Ezt a jelenséget viszonylag részletesen megvizsgáltam a Pamutházról írt munkámban, ahol 240 lakó közül 99-nek él a házban belül más lakásban valamilyen fokú rokona, s ebből 39 fő egy rokonsági-bokorba tartozik. Ezen kívül kimutatható volt egy jellemző lakásváltoztatási szisztéma, melyben a fiatal családok elő-

ször padláslakást kapnak, s onnan próbálnak lejutni egy rendes, szoba-konyhás lakásba. Sokszor úgy, hogy elcserélik a lakást egy idős házaspárral, akik egy idő után elhaláloznak, a lakás megürül, és jöhet az újabb fiatal házaspár a padláslakásba.

Kíváncsi voltam, hogy itt működik-e hasonló mechanizmus. Ennek érdekében közelebbről megvizsgáltam a városi házakon belüli lakást változtatókat, illetve a rokonsági kapcsolatokat.

A házon belüli rokonsági kapcsolatokról annyit, hogy összesen három olyan szűkebb család él a városi házakban, ~~ami~~ melyeknek egy-egy ágazódása más-más lakásban lakik. Ezekről még lesz szó. Úgy érzem, hogy ez a tény is - hogy csak három ilyen család van itt, de azért van ilyen család - valamit jelez a városi házak társadalmáról, életéről, ökológiai státuszáról /például a Pamutházzal szembeállítva/. Erről bővebben szólni a jelenlegi ismeretek birtokában valószínűleg kissé elhamarkodott dolog lenne...

Vizsgálatom során 24 olyan családot találtam, melynek valamelyik tagja előzőleg a Mátyás téri városi házak más lakásában lakott, és onnan költözött jelenlegi lakásába. Vegyük sorra az egyes eseteket, hogy kiderülj^{enek} a fő költözködési irányok, motiváló tényezők:

Egészségügyi okok miatt:

- A házaspár 1932-ben a Szociáldemokrata Párt segítségével kapott itt egy szoba-konyhás lakást a harmadik emeleten, melyet a férj szívtrombózisa miatt 1970-ben elcseréltek egy földszinti szoba-konyhás lakásra.

Anyagi okok miatt:

- 1934-ben kapott itt a család egy kétszobás lakást. Az apa a MAHART-nál volt üzemvezető. A szülők meghaltak, a testvérek elmentek, a lakást az egyedülálló lány gyermek örökölte, aki 1960-ban elcserélte egy szoba-konyhásra, mert akkor emelték

a lakbéreket, és túl drága lett számára a lakás./Jelenleg 1700 forint a nyugdíja./

Ismeretség révén:

- A jelenleg itt lakó testvérek édesanyja 1938-ban kapta a várostól a szoba-konyhás lakást elvált férje révén, aki tisztviselő volt a városházán. 1940-ben és 1949-ben születtek a gyerekek, s a gyerekekkel az anya 1953-ban elköltözött a házból. 1956-ban azonban egy itt lakó ismerőssel cseréltek, s így visszajöttek a házba, egy másik szoba-konyhás lakásba.

A család növekedése miatt:

- Blum János szociáldemokrata és szakszervezeti funkcionárius családjával, három lány gyermekével 1932-ben kapott itt egy szoba-konyhás lakást Mihályi Ferenc SzDP titkár közbenjárására. 1936-ban férjhez ment a középső lány, s elköltözött a házban belül egy másik szoba-konyhás lakásba. 1938-ban megházasodott a legidősebb lány, s elköltözött a házból. A legkisebb is megházasodott, s 1951-ben eltartási szerződéssel albérllőként átköltöztek a szomszédos lakásba, amely kétszobás volt. Ott a főbérllő 1953-ban elhunyt, de a lakást nem sikerült megszerezni, annak ellenére, hogy a nő már gyereket várt. "Kényszer áttelepítéssel" átrakták őket az épület egyik szoba-konyhás lakásába. 1968-ban a legidősebb lány visszaköltözött az idős papához, aki nem sokára elhunyt. Most itt lakik egy szoba-konyhás lakásban a legidősebb lány az unokájával, a középső lány szintén az unokájával egy másik szoba-konyhás lakásban, s a legfiatalabb lány fiával, egy harmadik szoba-konyhás lakásban.

- Mihályi Ferencék a ház felépültekor, 1927-ben költöztek ide három gyerekkel, a középső épület egyik kétszobás lakásába. Az egyik gyerek egy idő után elköltözött a lakásból, házból; a másik szintén elköltözött, de a házban belül egy szoba-konyhás lakásba. Amikor a legfiatalabb lány 1969-ben férjhez ment, akkor ő jött ebbe a szoba-konyhás lakásba, s az addig itt élő egyedülálló nővére visszament az eredeti kétszobás lakásba, idős édesanyjához.

- Végül a harmadik ilyen család 1963-ban került a házba, egy szoba-konyhás lakásba. 1977-ben az akkor 21 éves lány gyermek átköltözött a szomszéd szoba-konyhás lakásba, eltartási szerződést kötve az ott élő 77 éves nénivel. A szülők maradtak az eredeti lakásban.

- Egy másik család 1936-ban kapott itt két gyerekkel egy szoba-konyhás lakást, ahonnan az egyik gyerek é amikor megházasodott - 1945-ben átköltözött egy üresen álló szoba-konyhás lakásba. Most itt lakik, a család többi tagja már elhunyt.

Az eddigi mozgások általában a házban lévő szoba-konyhás lakásokat érintették, azok között zajlottak. Ezen kívül két jellemző tendencia figyelhető meg a házon belüli lakásváltoztatásokkal kapcsolatban. Az egyik, hogy a városi házakban lévő lakott üzlethelyiségek egy sajátos funkciót töltenek be, egyes családok itt nyernek ideiglenes, átmeneti elhelyezést, mielőtt "bekerülnének" a házba, egy rendes lakásba. Az üzlethelyiségek, és az abban lakók sajátos helyzete miatt ezeket különválasztva mutatom majd be részletesebben. Most csak annyit, hogy a házon belül lakáshoz jutott 24 család /családtag/ közül 5 olyan, aki előzőleg üzlethelyiségben lakott, s onnan jött föl a ház egy szoba-konyhás lakásába, általában úgy, hogy az megüresedett, és akkor megkapták.

A másik természetes tendencia a szoba-konyhás lakásokban lakók részéről a kétszobás lakások felé irányul. A 24 lakásváltoztató közül hat költözött a házon belül szoba-konyhás lakásból kétszobásba. Ezek közül két jellemző esettel érdemes megismerkedni:

- A házaspár az Irányi Dániel utcai városi házakban volt házfelügyelő. Onnan jöttek át ide egy szuterénbe /a házmester lakásba/ házmesternek, mert "itt több a pénz". 1947-ben gyermekük született, leadták a házmesterséget és szereztek a házban egy, magas földszinten lévő, naposabb, tágasabb szoba-konyhás lakást.

Amikor a gyerek már nagyobb lett,akkor a házban egy harmadik emeleten ~~író~~,kétszobás lakásban lakó idős házaspárral elcserélték ezt a földszinti lakást. A gyerek azóta elköltözött,most egyelőre a korosodó szülők lakják a két szobát.

- Egy lány kilenc éves korában,1934-ben került ide egy szoba-konyhás lakásba,nevelőszüleihez. 1951-ben férjhez ment,és elment Palotára a férjével egy üzlethelyiségbe. 1954-ben azonban visszaköltöztek a nevelőszülőkhöz,gyerekekkel. 1969-ben sikerült elcserélni a szoba-konyhás lakást a szomszéd idős házaspárral,igy kerültek kétszobás lakásba. Most már ők is korosodnak,ketten élnek a kétszobás lakásban.

Ezek után kíváncsi voltam,hogy a ház szoba-konyhás lakásából ⁸jövőik,illetve a más uton-módon idekerülők mennyiben változtatták meg az utóbbi időszakban a kétszobás lakásokban lakók összetételét,a lakások házon belüli társadalmi státuszát, s ez egyáltalán rekonstruálható-e valamennyire a jelenlegi információk alapján.

A felmért 19 db kétszobás lakásból 6-ban olyanok laknak,akik már 1945 előtt is ugyanitt éltek. Ezek közül ketten régi szociáldemokraták /az egyik a Mihályi család/,a többi mind városi alkalmazott illetve tisztviselő. Hat olyan család van,~~x~~ akik a házon belülről jöttek szoba-konyhás lakásból,ezek szintén mind /már nyugdíjas/ szellemi foglalkozásuak.

Jött ide még két - szakmunkás családfővel rendelkező - gyermekes házaspár a házon kívülről,lakáscserével. És 5 olyan család van,akik a tanácstól kapták a lakást a 60-as,70-es években,sokgyerekesek,a szülők alacsonyán kvalifikáltak /segéd-,betanított munkások/.Ők azok,akik miatt a házon belül a kétszobás lakásokban élők⁸ről alkotott kép már változóban van,már nem azt mondják,hogy "a kétszobásokban mind vezető emberek laknak",hanem csak azt,hogy "azokat régen csupa fő..vezető ember,tisztviselő kapta."

Végül is három, viszonylag jól körülhatárolható csoport lakja jelenleg a kétszobás lakásokat: idős tisztviselő házaspárok, akik még a várostól kapták a lakást; nyugdíjas szellemiek, akik előzőleg már a házban laktak, s úgy szerezték a lakást; fiatal, gyermekes segéd-, betanított munkás házaspárok, akik tanácsi kiutalással jöttek ide.

Az üzlethelyiségekben lakók

Mint már említettem, az üzlethelyiségek és az egyhelyiséges szuterének speciális helyzetük, funkciójuk miatt egy - a ház többi részétől - teljesen különálló csoportot alkotnak. Ezért tárgyalom őket külön, ezért nem szerepeltek eddig az itt lakók adatai sem.

A Mátyás téri városi házakban kb. 10 egyhelyiséges szuterén található. Nem lehetett megállapítani, hogy pontosan mennyi, mert összesen csak négy ilyen lakásba sikerült bejutnom, a többiben később estig nem volt ott hon senki, volt, hogy a szomszédok se tudták megmondani, hogy egyáltalán laknak-e a lakásban. A szuterének alapterülete 13-15 m², egy 1 x 0,5 méteres ablakon keresztül kapnak fényt, olaj vagy villanykályhával fűtenek az itt lakók.

b Üzlethelyiség 23 db található a városi házakban. Ebből jelenleg hármat használnak eredeti funkciójának megfelelően. Van egy cipésműhely, egy fodrász és egy általános szerelőműhely. Öt üzlethelyiség az IKV raktára, illetve üres, mert nem rég kiköltöztek belőle a lakók. A felmérés idején 15 üzlethelyiségben laktak, de ebből ötbe nem sikerült bejutnom, mert a lakó szinte soha nem volt otthon. Minden üzlethelyiséghez egy kis betonut vezet a járdától, ajtajuk kinyitható vasspaletta /hisz eredetileg ezek nem lakások lennének/, hat-nyolc betonlépcsőn juthatunk le a "lakásba", melynek padlója beton, ablaka nincs, alapterülete

általában 15 m^2 /ebből kb. 3 m^2 -t a lépcső foglal el/, vízcsap van bent, de a villanyt sokszor maguk ~~az~~ lakók vezették be. A szuterénben és üzlethelyiségben lakók kijárnak WC-re a számukra létesített, földszinten lévő négy darab illemhelyre /melyeket a Mátyás téren játszó gyerekek, felnőttek is rendszeresen igénybevesznek/. Az üzlethelyiségek, szuterének a tanácsnál szükséglakásként vannak nyilvántartva.

Ezekre a lakásokra jellemző, hogy fiatal, különélő, családalapító házaspárokat költöztet ide a tanács ideiglenes, átmeneti jelleggel. Ha ezt elnevezzük "puffer-funkciónak", akkor a másik funkció, amit az üzlethelyiségek betöltenek az "elfekvő-funkció". Ez utóbbi funkció három üzlethelyiségre jellemző itt, a következőképpen:

- Az egyik üzlethelyiségben egy 87 éves, egyedülálló, nyugdíjas, betanított munkásnő lakik 1975 óta. Hosszu ideig a nővérénel lakott egy kertes családi ház szoba-konyha részében, de amikor a nővére elhunyt, akkor annak gyermekei eladták a házat, s így ő lakás, lakhely nélkül maradt. Nagy nehezen sikerült a tanácstól kiharcálnia ezt az üzlethelyiséget, ahol elvileg átmenetileg ~~az~~ lakik, de nyilvánvalóan semmi reménye, hogy bárhol is kapna egy lakást. Mióta idekerült nem volt bent a tanácsnál. Létkörülményei végzetes leromlásaként, státusza elvesztéseként éli meg jelenlegi helyzetét.

- Egy másik üzlethelyiségben egy egyedülálló, 70 éves nyugdíjas takarítónő lakik. Ő 1961-ben jött ide cserével. Előzőleg a Temesvári utcában lakott egy üzlethelyiségben a lányával. Amikor a lánya férjhez ment, akkor "kicsi lett" az üzlethelyiség, s sikerült megszerezniük ezt a nagyobb 15 m^2 üzlethelyiséget, az itt lakó cigány asszony ment át a Temesvári utcába. Később megházasodott az anya is, s a fiatalok elköltöztek innen az újdonsült második férj lakásába. Nem sokára elhunyt az asszony második férje, így maradt egyedül itt. Belenyugodott jelenlegi helyzetébe. /Utolsó kísérlete az volt, hogy amikor a

második férje eltörte a lábát, s nem tudott kimenni az utcára, mert ahhoz föl kellett volna mennie a hat-nyolc lépcsőfokon, akkor megpróbált egy lépcső nélküli üzlethelyiséget szerezni, de az nem sikerült neki..

- Végül még egy üzlethelyiség van, ahol egy idős /61 éves/ egyedülálló, nyugdíjas tisztviselő lakik. Ő 1959-ben cserélte el előző szoba-konyhás lakását, mely igen rossz állapotban volt, erre az üzlethelyiségre, mivel arra számított, hogy a tanács ugyanis megszünteti hamarosan az összes üzlethelyiséget, és akkor majd kap egy rendes lakást. Azóta ugyanitt lakik... a felmérés-kor épp nem lehetett bemenni ~~lakásba~~ a "lakásba", mert eltört egy csatorna, fél méter magasan állt bent a víz ...

De nézzük tovább, hogy kik laknak az üzlethelyiségekben! A 14 felmért egyhelyiséges lakásban - az ismertetett három kivételével - mindben fiatalok laknak, összesen 34 fő. Ebből felnőtt, aktív dolgozó 21 fő, gyerek 13./Legfeljebb 10 évesek/ Egy gyermektelen házaspár lakik itt, egy elvált anyax a gyerekével, a többi vagy egygyerekes házaspár /6 db/, vagy kétgyerekes /3 db/. A férfiak közül hat szakmunkás, kettő-kettő segéd-, illetve betanított munkás. A nők közül négy-négy adminisztratív alkalmazott, illetve betanított munkás, három szakmunkás. Az egy főre jutó havi átlagos jövedelem 1500 - 2100 forint között motog ezekben a családokban.

Négy család - talán furcsának tetsző módon, de jellemzően - albérllőként lakik az egyhelyiséges lakásban. Hogy hogyan lehetséges ez? Például az egyik ilyen a már említett elvált asszony, aki gyermekével lakik itt. 1974 óta egy 3 x 2 méteres ablaktalan, víz nélküli szfniban lakott Ujpesten, albérllőként, havi 1000 forintért. Többször a gyámhatósághoz fordult, hogy segítse-nek rajta. De mivel nem volt meg az öt éves budapesti tartózkodása, ezért mindig elutasították. Az öt év eltelte után, tavaly kapta ezt a "lakást" albérllőként, jóhiszemű jogcím nélküliként a gyámhatóságtól, mivel az üzlethelyiség főbérllője valójában nem lakik itt, elmebeteg, zárt osztályon van. A nő jelenleg a ház-

mesternek fizeti a 24 Ft lakbért, és a gyámhatóságon keresztül fizet a főbérletnek 106 Ft albérleti díjat. A villanyt ő vezette be a "lakásba", a tanács elnökéhez jár, hogy végleg kiutalják neki az üzlethelyiséget.

A többi albérlet is hasonló, a főbérlet valahova el- távozott, börtönben van, s a helyiséget az albérletlakják. A már főbérletként üzlethelyiségben lakók között is vannak o- lyanok, akik albérletként kezdték itt, és kijárták a főbérleti jogviszonyt. A négy albérletként lakó családon kívül a többiek tanácsi kiutalással jöttek. Jellemző, hogy ~~ex~~ a családfő ~~ex~~ átlagos életkora ideköltözésükkor 25,4 év. Ugy tűnik, hogy az üzlethelyiségek valóban viszonylag ideiglenes lakásként ~~szólt~~ *funkcionálusak* ~~szólt~~ *lévelnek*, hisz öt olyant is találunk, amely épp üres, mert nem rég költöztek ki belőlük, s szintén öt olyan üzlethelyiség van, amelybe 1979-ben jöttek a jelenlegi lakók, tehát körülbelül akkor üresedhettek meg. Ezen az öt családon kívül a többi hat 1976 és 1978 között jött ide lakni. Ez azt mutatja, hogy valóban viszonylag gyorsan cserélődnek ezek a helyiségek.

Az itt lakók számára persze ez a családalapítás, a házasság kezdeti periódusa, s így számukra elviselhetetlen az ~~itt~~ *itt* letöltendő 3-4-5 év. Mindegyiknek van bent lakáskérvénye, de a pontszámok, sorszámok nem sok jóval kecsegtetik őket. Kezdetben még örülnek, hogy egyáltalán egy helyiséget kapnak, hisz - mint a felmérés során kiderült - előzőleg többnyire munkásszállón, vagy albérletként laktak valahol, vagy családtagként, mosókonyhában, szobában - házastársuktól külön. Átlagosan 3,5 év óta van bent lakáskérvényük.

Talán kiderült az eddigiekből, hogy miért kellett a városi házak többi lakóitól teljesen elválasztva tárgyalni az egyhelyiséges "lakásokban" lakókat. Az ittélőknek se a házhoz, se a házban régen és most élőkhez nem sok közük van. Fiatalok,

családot szeretnének alapítani, úgyhogy ők már - ellentétben az előző évtizedekben itt lakókkal - nem igen törnek a házban lévő régi, szoba-konyhás lakásokra. Új, lakótelepi lakást remélnek.

x

Végül még annyit a Mátyás téri városi házakban lakókról, hogy a felmérés, az interjúk során az az általános kép alakult ki bennem, - s ezt a számok is megerősítették - , hogy itt alapvetően /az egyhelyiségeseket nem számítva/ "konszolidáltak", az átlagostól nem elütő módon élnek az emberek. Persze sok jellegzetességgel lehetett találkozni, ezekről a maguk helyén számoltam is, de végül is a Mátyás téri városi házak már nagyrészt elvesztette hajdan volt speciális helyzetét, magas státuszát, tisztviselő telep jellegét. A régebb óta itt élők ismerik egymást, át-átjárnak egymáshoz, de szorosabb kapcsolat, kohézió nem köti össze őket, inkább élik a maguk életét.

KÉRDŐÍV:

Családi állása /családtagonként/

Születési év

Születési hely

Mióta lakik ebben a lakásban?

" a vérosi házakban?

" Ujpesten?

" Budapesten?

Előző lakása hol volt? /pontos lakcim/

Előző lakásban milyen jogcimen lakott?

Hogy jött ebbe a lakásba? /részletes elbeszélés/

Ha örökölte,akkor mikor jött ide?

hogyan jött ide /az örökhagyó/

honnan jött ide?

mi volt a foglalkozása,hol?

Van-e lakáskérvénye,mióta?

Foglalkozása,beosztása /beköltözközkor és most/

Iskolai végzettsége?

Munkahelye neve,cime /ahova valóban dolgozni jár/

Havi átlagos jövedelme?

Rokona lakik-e a házban,hol,ki?

Egyéb felvetődő,vagy aktuális stb. kérdések...

Jelenlegi lakás: - - - - -

egyhelyiséges,üzlethelyiség,szoba-konyha,kétszobás

WC van - nincs

Fürdőszoba van - nincs

Fürdőfülke /kád nélküli/ van - nincs

Erkély van - nincs

Fűtés

Alapterület

Lakás pontos címe,száma